

El Quadrat d'Or

-Modernisme al Pg. de Gràcia-
Quadern de Treball

Primer / Segon

Camp d'Aprenentatge de Barcelona

Nom:

ESO

- **Al llarg d'aquest dossier trobaràs diferents símbols per especificar quin tipus de treball has de fer a les activitats proposades:**

	Fer, respondre, escriure durant l'activitat		Cercar, consultar, investigar
	Fer, respondre, escriure al centre o a casa		Dibuixar
	Observar, mirar, examinar, llegir		Fer activitat TIC
	Fotografiar		

- Per fer algunes de les activitats demanades durant l'activitat hauràs de consultar la **Guia d'observació d'edificis**. Disposareu d'una per cada grup.

Material didàctic elaborat pel Camp d'Aprenentatge de Barcelona i editat per a ús docent. Se'n poden fer còpies per a aquesta finalitat.
octubre 2007 (març 2011 darrera revisió)

Camp d'Aprenentatge de Barcelona
Pg. Mare de Déu del Coll 41-51
08023 Barcelona

cda-barcelona@xtec.cat
www.xtec.cat/cda-barcelona

El Quadrat d'Or

-Modernisme al Pg. de Gràcia-

Índex

1. El Modernisme
2. La *Mansana* de la discòrdia
 - 2.1 Casa Lleó i Morera
 - 2.2 Casa Amatller
 - 2.3 Casa Batlló
3. La Pedrera (Casa Milà)
4. Altres edificis remarcables
 - Fitxa d'observació d'un edifici
 - Referències de consulta

Material

Individual

- Estoig (amb llapis, boli, retoladors...)
- Carpeta de tapa dura
- Aquest dossier

Grup

- Guia d'observació d'edificis
- Càmera fotogràfica
- Plànol de Barcelona
- Binocles

1. El Modernisme

El modernisme va ser un moviment nascut a Europa entre finals del segle XIX i començaments del XX. Va comprendre tots els àmbits culturals, com ara la literatura i el teatre, però va ser a l'arquitectura i les arts decoratives (pintura, escultura, ebenisteria, joieria...) on més es va desenvolupar i ha deixat més empremta.

A Catalunya va coincidir amb una època d'expansió industrial i econòmica, la qual cosa va afavorir la demanda, per part de l'alta burgesia, de noves construccions en forma de grans palaus o rics habitatges que poguessin deixar de manifest davant els altres la seva riquesa.

A Barcelona, a més, feia poc que s'havien enderrocat les muralles que ofegaven la ciutat antiga i es començava a urbanitzar una nova ciutat seguint el Pla de l'Eixample, elaborat per Ildefons Cerdà. El Passeig de Gràcia n'era la columna vertebral, la via més senyorial de la ciutat i, per això, els més rics hi construïren els seus habitatges, que encarregaven als arquitectes més prestigiosos del moment, com Domènech i Montaner, Puig i Cadafalch o Gaudí.

Ciclista a la façana de la Casa Macaya

Els arquitectes modernistes van introduir nous materials, com el ferro, noves tècniques de construcció i nous usos de materials tradicionals, com el maó i la ceràmica.

Tan important com la feina dels arquitectes era la dels artesans que hi col·laboraven: escultors, ceramistes, vidriers, pintors, ebenistes, ferrers... Per aquesta raó l'arquitectura modernista és considerada com un art total, que integra totes les arts plàstiques. A les façanes modernistes podem veure ocells, papallones, fulles, flors, animals fabulosos, personatges mitològics, avenços tecnològics de l'època i detalls decoratius de ceràmica, ferro forjat (reixes de finestres, baranes de balcons...) o vidre (vitralls).

El **Quadrat d'or** és la zona de l'Eixample de Barcelona situada al voltant del Passeig de Gràcia i delimitada pel carrer Aribau a l'esquerra i Passeig de Sant Joan a la dreta, limitat per la Diagonal en la part superior i la Ronda de Sant Pere per la inferior. Aquesta àrea recull el patrimoni arquitectònic modernista més important de la ciutat i un dels més importants d'Europa.

Com podem reconèixer un edifici modernista?

Ens hem de fixar si veiem alguns dels següents detalls:

- Elements de la natura: flors, fulles, animals...
- Predomini de línies corbes sobre les rectes (aquest tret modernista es diu "*coup de fuet*", que en català podríem traduir per fuetada).
- Manca de simetria: si dividim imaginàriament la façana per la meitat no veiem dues parts iguals a esquerra i dreta.
- Representacions poc realistes dels objectes.
- Imatges femenines, amb actituds delicades, cabell i roba ondulants.
- Formes dinàmiques, que semblen tenir moviment.
- Decoració molt detallada, sense deixar gairebé cap espai o racó buit.
- Imatges medievalistes: escuts, éssers fantàstics, personatges mitològics...
- Referències tecnològiques i industrials, com nous invents de l'època.

Pel·lícula sobre el **Quadrat d'or** amb imatges de l'època: <http://www.manuelhuerga.com/elquadratdor>

2. La *Mansana* de la Discòrdia

A la mateixa zona del **Passeig de Gràcia**, entre els carrers Consell de Cent i Aragó, es troben les tres obres que, juntament amb La Pedrera, millor representen la competència que es va produir entre els rics burgesos de Barcelona per ostentar l'edifici més espectacular de la ciutat.

La Mansana de la Discòrdia 1910-1920 (ICUB)

Els tres edificis són obra dels tres arquitectes cabdals del modernisme català:

- La **Casa Lleó i Morera**, de Domènech i Montaner.
- La **Casa Amatller**, de Puig i Cadafalch.
- La **Casa Batlló**, de Gaudí.

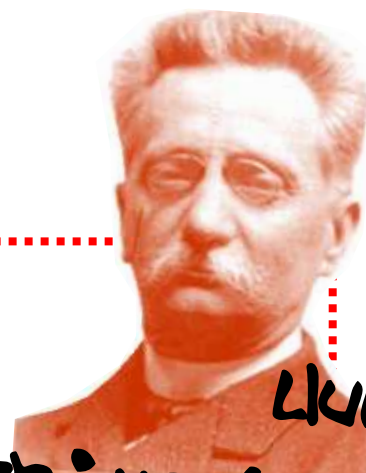
Curiosament, als tres casos es va tractar de reformes de cases preexistents.

L'imponent aspecte dels tres edificis va fer que es produís una mena de debat popular sobre quin era el més bell. Per això aquesta illa de cases (*Manzana* en castellà) es va comparar amb el mite clàssic conegut com la Poma de la Discòrdia; el castellanisme mansana, d'ús molt habitual a l'època, va donar a aquesta zona el nom de Mansana de la Discòrdia. El mite explica l'origen de la Guerra de Troia: Paris, durant un banquet, havia d'oferir una poma d'or, que havia portat la deessa Discòrdia, a la deessa més bella i la seva elecció va provocar l'ira de les perdedores.

Si vols conèixer millor el mite de la Poma de la Discòrdia: <http://ca.wikipedia.org/wiki/Atena>

2.1. Casa Lleó i Morera

Lluís
Domènech i Montaner

L'arquitecte

Va néixer a Barcelona l'any 1849, al si d'una família dedicada a l'edició de llibres.

No només destacava a l'arquitectura sinó també ho feia al dibuix, la literatura, la història, l'edició de llibres de luxe, i la política.

Com a arquitecte entenia les seves obres com a simfonies que dirigides per ell: ell portava la batuta i els músics (vidriers, escultors, pintors, ferrers...) havien de sonar com una orquestra perfecta.

Com a polític va destacar pel seu compromís liberal, progressista i catalanista. L'arribada de la dictadura del general Primo de Rivera, l'any 1923, el va afectar fins al punt de retirar-se de la vida pública. Va morir a l'hivern d'aquell mateix any.

A més de la casa Lleó i Morera, algunes de les seves obres més importants a Barcelona són: l'Editorial Montaner i Simón, la Casa Fuster, la Casa Thomas, la Casa Lamadrid i el Palau Montaner i, per sobre de totes, l'Hospital de Sant Pau.

Marca al plànol la situació de l'edifici i escriu l'adreça completa:

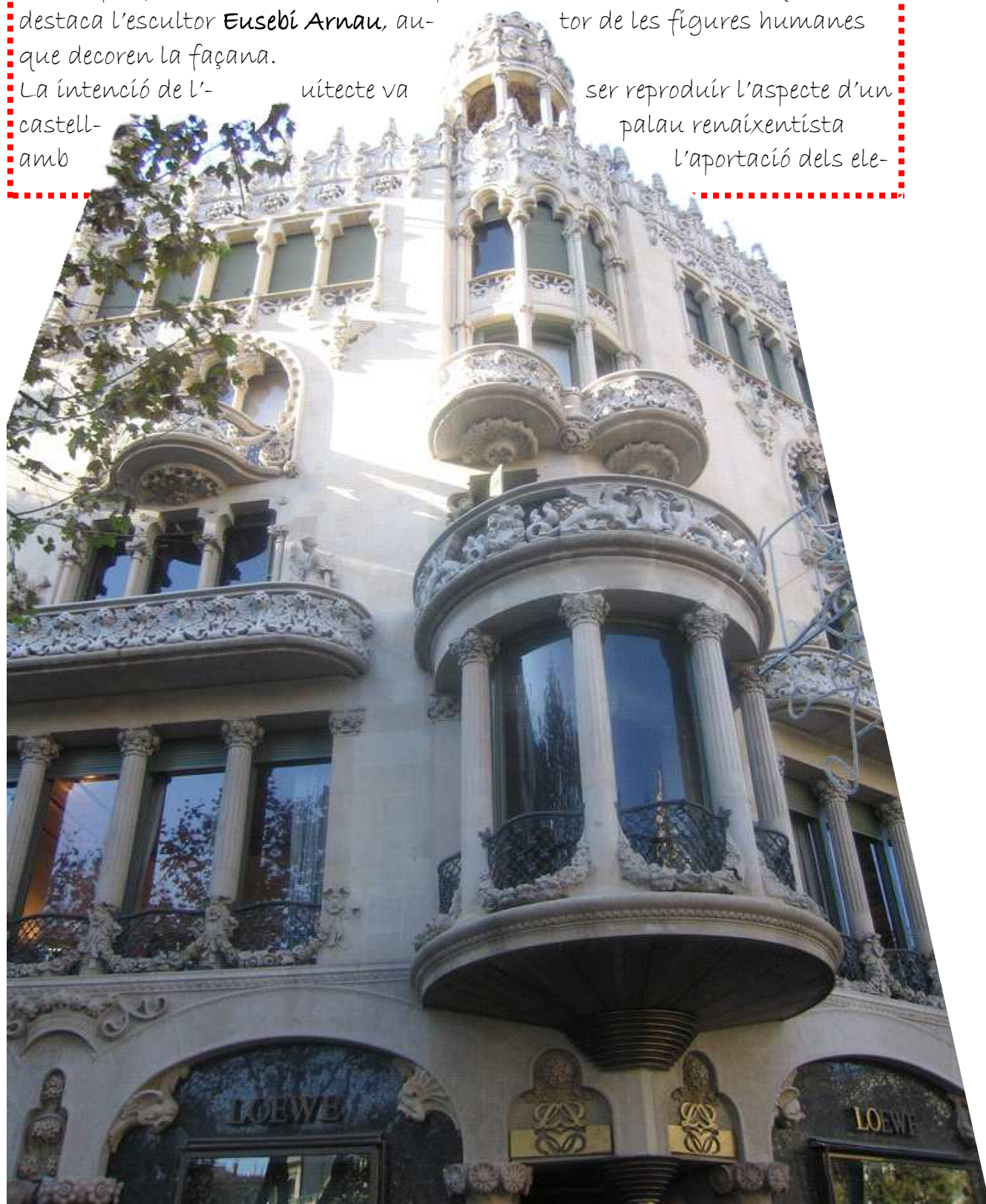
Adreça:

<http://maps.google.es/>

La Casa Lleó i Morera va ser obra de Lluís Domènech i Montaner, qui al 1905 va reformar un edifici de 1864. Hi van col·laborar molts artistes i artesans per fer els mosaics, vidrieres, pintures, escultures... Entre aquests destaca l'escultor Eusebi Arnau, autor de les figures humanes que decoren la façana.

La intenció de l'arquitecte va ser reproduir l'aspecte d'un castell amb

ser reproduir l'aspecte d'un palau renaixentista amb l'aportació dels ele-

Planta baixa i pis principal

Observa les portes d'accés i compara l'aspecte actual amb l'original (foto inferior). Quines diferències trobes...

1. A les portes
2. Als finestrals
3. A la tribuna

Part superior i teulada

Explica com és la part superior de l'edifici. A quins edificis defensius de la Edat Mitjana ens pot recordar?

Saps que se'n va fer de les escultures? Pots consultar a <http://www.msu.edu/~commongo/morera.html>

2.2 Casa Amatller

L'arquitecte

va néixer a Mataró (Maresme) l'any 1869. Als setze anys ja feia publicacions i conferències sobre el que seria la seva passió i especialitat: el Romànic a Catalunya.

Deixeble de Domènech i Montaner, les primeres obres les va fer a la seva ciutat natal: el mercat nou i un modern sistema de clavegueram. Pocs anys més

tard dirigirà les seves obres més emblemàtiques a Barcelona i començarà una vida política –de caire catalanista i conservador– que el portarà a ser president de la Mancomunitat de Catalunya fins el cop d'estat de Primo de Rivera (1923). Durant la guerra civil va deixar el país, fins al 1942. A la seva tornada va ser anomenat president de l'Institut d'Estudis Catalans, fins a la seva mort l'any 1956.

Alguns dels seus edificis barcelonins més emblemàtics són: la Casa Amatller, la Casa Macaya, la Casa Terradas (Les Punxes), el Palau de Quadras i la Fàbrica Casaramona.

**Josep
Puig i Cadafalch**

Marca al plànol la situació de l'edifici i escriu l'adreça completa

Adreça:

<http://maps.google.es/>

La **Casa Amatller** és obra de **Josep Puig i Cadafalch**, qui al **1898** va transformar un edifici del 1875 per encàrrec de l'industrial xocolater **Antoni Amatller**. La façana té aspecte de palau gòtic amb influències d'elements arquitectònics dels Països Baixos com el frontó escalonat. S'hi troben detalls d'inspiració medieval per tot arreu: ornamentacions florals, criatures fantàstiques, gàrgoles...

2.3 Casa Batlló

Antoni Gaudí

L'arquitecte

Va néixer l'any 1852, a l'Alt Camp (encara hi ha discussions sobre si va ser a Riudoms o a Reus...), fill d'una família d'artesans calderers.

Del 1873 al 1877 va cursar els estudis d'arquitectura a Barcelona i al 1878 ja va fer el seu primer treball professional: la Cooperativa Textil de Mataró.

Al poc temps va conèixer Eusebi Güell, una de les grans fortunes del país, que es va convertir en el seu mecenes. Per ell va construir obres com el Palau Güell, la Colònia Güell i el Park Güell; algunes de les seves obres més emblemàtiques.

A més d'aquestes, les obres més importants de Gaudí són la Casa Milà (La Pedrera), la Casa Batlló i, com no, la Sagrada Família, a la qual es va dedicar quasi exclusivament des de 1883 fins a la seva mort, el 1926, atropellat per un tramvia a Barcelona.

Marca al plànol la situació de l'edifici i escriu l'adreça completa:

Adreça:

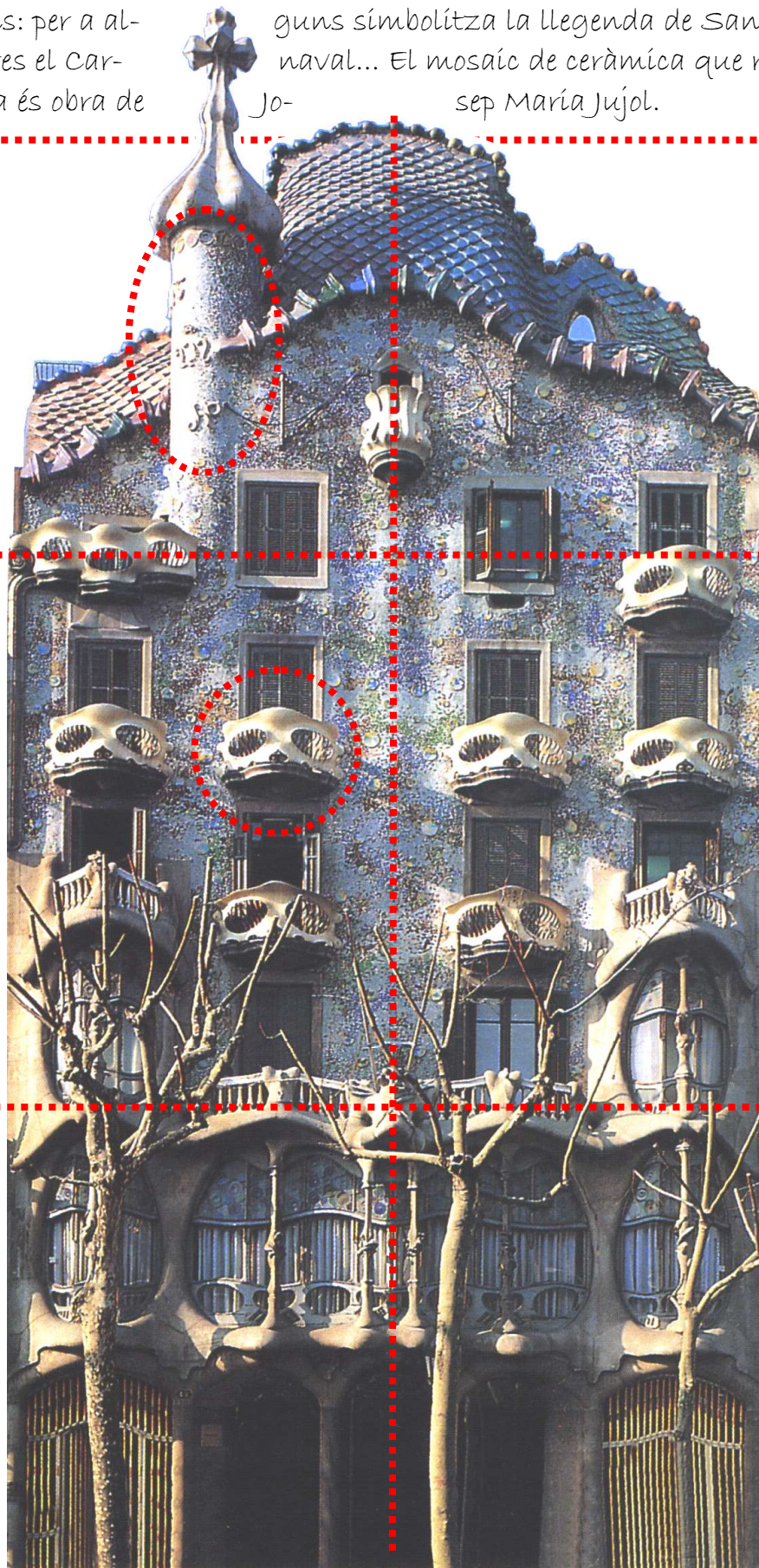

Fes una foto de l'edifici tan general com puguis

Vols saber més sobre Gaudí? Entra a <http://phobos.xtec.cat/cda-barcelona/> i cerca Materials didàctics > El Modernisme > Gaudí, arquitecte i artesà (vídeo)

Al 1904 l'industrial tèxtil **Josep Batlló** va encarregar **Gaudí** remodelar un edifici original més antic. El canvi més important el va fer a la façana, que ofereix un aspecte molt singular i ha donat lloc a diverses interpretacions: per a alguns simbolitza la llegenda de Sant Jordi, per d'altres el Carlemany... El mosaïc de ceràmica que recobreix la façana és obra de Josep Maria Jujol.

La façana

Quins colors hi predominen? De quins materials està recoberta?

Observa-la de prop i de lluny. Quines diferències trobes? Des de on creus que es veu millor? Per què?

Els pisos centrals

Fixa't a les baranes dels balcons. Amb què les relacionaries?

Quina diferència general trobes entre aquests pisos i el principal?

El pis superior i teulada

Observa la teulada. Què et suggereix la seva forma?

De què està recoberta la teulada? Com estan disposades les peces? Trobes alguna explicació per què sigui així?

Fes una foto de l'edifici tan **general** com puguis

3 Casa Milà (La Pedrera)

Al 1906 Gaudí va rebre l'encàrrec per part de Pere Milà i la seva dona, Roser Segimon, de construir aquest gran edifici d'habitatges. Volien que fos un edifici ben original i exclusiu (al senyor Milà li havia agradat moltíssim la Casa Batlló).

Tan original va resultar que va ser molt criticat pels ciutadans d'aquella època, que només hi veïen una muntanya de pedres: per això la van anomenar La Pedrera.

A La Pedrera no hi ha pràcticament cap línia recta. És com una gran escultura que ens pot semblar un mar de pedra o una muntanya ondulant.

L'edifici va incorporar grans avenços per l'època en què va ser construït: un aparcament soterrani, ascensors independents, calefacció central i aigua calenta, persianes enrotllables...

Sobre el plànol i la vista aèria (ortofotomapa) traça els dos carrers i marca amb una creu el lloc on està La Pedrera.

Adreça:

Repassa amb un retolador vermell les línies que separen les diferents plantes, golfes i terrat de La Pedrera. Quina forma tenen aquestes línies? A què et recorden?

A continuació identifica els diferents nivells col·locant el número que correspongui als quadrets de la imatge:

1	Planta baixa	6	3r pis
2	Entresol	7	4t pis
3	Principal	8	Golfes
4	1r pis	9	Terrat
5	2n pis		

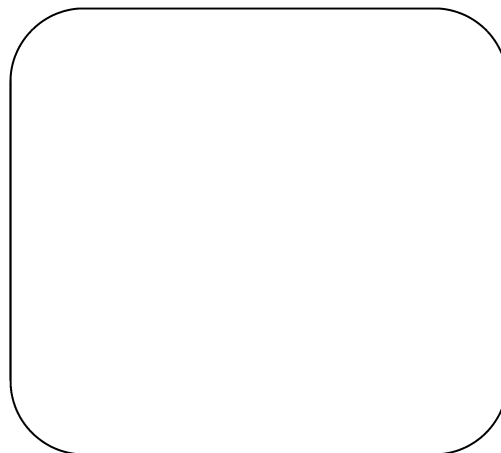
Les golfes

Estaven pensades per servir de safareig i per poder estendre-hi la roba. Com no era un lloc noble i no havien de pujar els propietaris, Gaudí va fer servir el material més econòmic possible: el maó. Per tal que la roba es pogués eixugar fàcilment les finestres estan distribuïdes a diferents alçades, de manera que l'aire circuli el millor possible.

Recordes com es diuen els arcs que formen les golfes? Per què es diuen així? Dibuixa'n un

El terrat

Algú l'ha batejat com el Jardí dels Guerrers per l'aspecte dels elements que hi podem trobar, especialment algunes xemeneies. Com que ressegueix el nivell de les golfes, no és pla sinó ondulat, formant diferents plànols. Hi podem veure xemeneies, badalots (sortides de escala) i cupulins (repartits pel camí de ronda al voltant del terrat).

Escriu com es diu cada element de la imatge.

1. _____
2. _____
3. _____

4. Altres edificis remarcables

Casa Pascual i Pons

Edifici d'inspiració gòtica d'Enric Sagnier i Villavecchia (1858-1931).

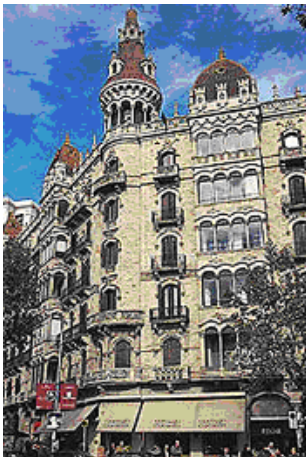
Tot i que sembla un sol edifici, originalment estava compost per dos habitatges independents.

Es va reformar en profunditat el 1984 i s'ha restaurat la façana el 2005.

Des de l'exterior es poden veure unes vidrieries emplomades amb personatges medievals. A l'interior són especialment remarcables l'escala, amb decoració escultòrica i llums de ferro i vidre; i una xemeneia de fusta de gran noblesa.

Actualment és seu d'una companyia d'assegurances.

Cases Rocamora

És obra dels germans Joaquim i Bonaventura Bassegoda, al 1914.

Amb la Casa Terrades (Les Punxes) constitueix un dels edificis més grans de l'Eixample.

A la façana destaquen el tractament de la pedra i les tribunes a la cantonada del c/ Casp.

Casa Malagrida

Concebuda per Joaquim Codina i Matalí i construïda entre 1905 i 1908.

És un edifici pensat com a vivenda plurifamiliar però amb aspecte de petit palau urbà.

El més destacable és la cúpula que corona l'immoble i el vestíbul, on s'hi poden veure fanals de ferro forjat, el sostre cassetonat i elegants pintures al fresc.

Editorial Montaner i Simon

Lluís Domènech i Montaner va fer aquest edifici entre 1881 i 1886 per encàrrec de la família materna, dedicada a l'edició de llibres. És considerada una de les obres pioneres del modernisme català, juntament amb la Casa Vicens d'en Gaudí. La seva façana, d'inspiració neomudejar i amb utilització de columnes de ferro i acer i maó vist va suposar un trencament amb el que es feia fins al moment. També va sorprendre la utilització de claraboies a la part superior, que aconseguien proporcionar a l'edifici una llum difosa. Des dels anys 80 acull la Fundació Antoni Tàpies, qui va coronar l'obra amb l'escultura anomenada *Núvol i Cadira*.

Casa Vídua Marfà

Una altra de les obres neomedievalistes que trobem al llarg del passeig. Aquesta va ser projectada per Manuel Comas i Thos, entre 1901 i 1905.

El més destacable són els tres arcs de mig punt de l'entrada (originalment pensada pels carruatges) i les esveltes columnes de la tribuna del xamfrà.

Casa Casas-Carbó

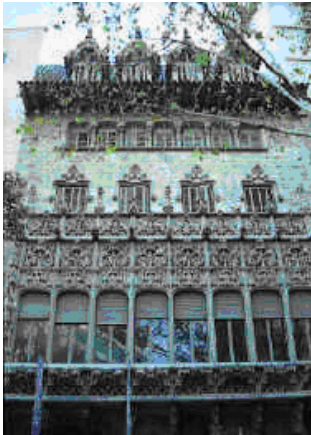
D'Antoni Rovira i Rabassa (1894). Va ser propietat i residència del pintor Ramon Casas i també hi va viure l'escriptor Santiago Rusiñol.

El més interessant és el balcó de pedra picada a l'exterior i, sobre tot, el pati i la xemeneia del pis principal, i un jardí d'estil romàntic a l'interior.

Actualment la planta baixa i el pis principal són ocupats per una de les botigues de disseny més conegudes de la ciutat.

A la Diagonal:

Palau del Baró de Quadras

Fóra del Pg. De Gràcia, però molt a prop, a l'Av. Diagonal, trobem aquest edifici de Josep Puig i Cadafalch (1904-1906).

La façana combina elements d'estil gòtic i plateresc, amb abundant decoració floral. A remarcar també el vestíbul, amb clar regust oriental, i la reixa de la porta, així com el curiós fet de tenir doble façana: la principal (Av. Diagonal) amb aspecte de palau i la secundària (C/ Roselló) amb aspecte més convencional, de casa d'habitats.

Actualment és seu de la Casa Àsia, associació que promou la realització de projectes amb els països d'Àsia i el Pacífic.

Casa Terrades (Les Punxes)

Tot i l'aparença unitària, aquest edifici fet per Puig i Cadafalch, està format per tres cases independents, pertanyents a cada una de les germanes Terrades.

S'hi combinen el senzill maó amb les espectaculars tribunes d'estil quasi flamíger picades amb pedra. Les torres, rematades amb agulles còniques (les punxes) li donen el seu inconfundible aspecte de castell.

Casa Comalat

Construïda entre 1909 i 1911 sota la direcció de Salvador Valeri. D'influència gaudiniana, presenta dues façanes separades amb una total diferenciació en els seus estils, com el Palau de Quadras. La façana principal (Av. Diagonal) mostra un modernisme basat en la construcció en pedra; la façana posterior (C/ Còrsega) té un aspecte molt més colorista i original.

[Fitxa d'observació d'un edifici]

Fitxa tècnica de l'edifici:

- Adreça:
- Arquitecte:
- Propietari original / propietari o ús actual:
- Any de construcció:
- Estat de conservació: BO REGULAR DOLENT
 EN RESTAURACIÓ

1 Acabat de la façana:

☐ Maó vist	☐ Esgrafiat
☐ Pedra	☐ Ceràmica
☐ Arrebossat	☐ Altres
☐ Pintat	

2 Planta baixa

Portes

- Persones
- Carruatges

Finestres

- Rectangulars
- Quadrades
- Ovalades o circulars

Arcs

- De mig punt
- Apuntat
- Escarser
- Rebaixat

- De ferradura
- Conopial
- Adintellat
- Lobulat

Columnes

- Dòric
- Jònic
- Corinti

- Compost
- Tosca
- Altres

3 Pis principal

Alçada respecte els pisos superiors

- Més gran
- Igual

Obertures

- Finestres
- Balcó

- Tribuna
- Finestrals

Arcs

- De mig punt
- Apuntat
- Escarser
- Carpanell

- De ferradura
- Conopial
- Adintellat

Columnes

- Dòric
- Jònic
- Corinti

- Compost
- Toscà
- Altres

Finestres

- Rectangular
- Quadrada

- Ovalada
- Circular

4

Cos central

Obertures

- Finestres
- Balcó

- Tribuna
- Finestrals

Arcs

- De mig punt
- Apuntat
- Escarser
- Carpanell
- Lobulat

- De ferradura
- Conopial
- Adintellat
- Catenari

Columnes

- Dòric
- Jònic
- Corinti

- Compost
- Toscà
- Altres

Finestres

- Rectangular
- Quadrada

- Ovalada
- Circular

5 Coberta

- Teulada
- Terrat
- Combinada

6 Elements ornamentals

☐ Escultures	☐ Baixos relleus
☐ Vitralls	☐ Dibuixos / pintures
☐ Motllures	☐ Treballs de forja

[5.2]

Fes una foto general i dos o tres de detall de l'edifici observat.

[5.3]

Dibuixa algun detall decoratiu que t'hagi agradat especialment.

REFERÈNCIES DE CONSULTA

> Bibliografia

VV.AA. (2005). *Ruta del Modernisme. Barcelona*. Barcelona: IMPUIQV.

BALADA, M.; PANADÉS, I. (2002). *Gaudir Gaudí. Educació Primària*. Barcelona: Institut d'Educació de l'Aj. De Barcelona.

GIORDANO, C.; PALMISANO, N. (2006). *Guía Visual de La Pedrera*. Barcelona: Mundoflip Ediciones.

> Internet

VILARRUBIA, J.M. (2003). *24 rutes històriques pel Barcelonès. Passeig de Gràcia*. [en línia]. Disponible a Internet: <http://www.accat.cat/seccions/historia/materials/revista_4/Rutes/Passeig%20Gracia/PresentacioRuta.htm>

FIGUERAS, X. ; MUNTÉ, I. (2007). *Gaudí i el modernisme a Catalunya*. [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.gaudiallgaudi.com/C0000.htm>>

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA (2005). *La Pedrera Educació*. [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.lapedreraeducacio.org>>

CAMP D'APRENTATGE DE BARCELONA (2007). *Materials didàctics. El Modernisme* [en línia]. Disponible a Internet: <http://phobos.xtec.cat/cda-barcelona/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=89>

HERRAIZ (?). *El Modernisme* [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.xtec.es/trobada/modernis/>>

